

MATEMATIKA FANIDAN NAZORAT ISHLARINI TASHKIL ETISH, ULARNI O'TKAZISH, BAHOLASH MEZONLARI

Abrayev Madaminbek Bekmurza o'g'li

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti,
Amaliy matematika va fizika fakulteti 1-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matematika fanidan nazorat ishlarini tashkil etish, ularni o'tkazish va baholash mezonlari yuzasidan fikr bildirilgan.*

Kalit so'zlar: *O'quvchi, ta'lim, nazorat, baholash, o'lchamlar, mezon, misol, masala, obyekt, baho, mulohaza.*

Matematikani o'qitish jarayonida eng avvalo, o'quvchilar nazariy bilimlar tizimini, dasturda belgilab berilgan bir qator o'quv malakalari va kompetensiyalarni egallashlari kerak. O'qitish o'quvchilar bilimlarini ongli egallashlarini va yetarlicha yuqori darajada umumlashtirishlarini ta'minlashi zarur. Bunga o'qitish rivojlantiruvchi bo'lganda, ya'ni o'quvchilarning aqliy rivojlanishlarini, ularning bilish qobiliyatlarini va qiziqishlarini yuqori saviyada ta'minlangan holdagina erishish mumkin.

Boshlang'ich sinfda matematikadan nazorat ishlari yozma ravishda o'tkaziladi. Yozma ishni o'tkazish uchun 45 daqiqa vaqt ajratiladi. Bu davrda o'quvchilar masalani yechish, hisoblash ishlari, tenglamalarni yechish va boshqa topshiriqlarni yozma tarzda bajaradilar. O'quvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari (BKM) har bir variantda keltirilgan bo'lishi lozim. Har bir BKM elementi 5 ballik tizimda baholanadi. So'ng 4 ta topshiriq bo'yicha to'plangan ballar jamlanib, 4 ga bo'linadi va yaxlitlanadi. Yaxlitlangan o'rtacha ball haqiqiy bali hisoblanadi va sinf jurnaliga qo'yiladi.

Matematikadan bilimlarni tekshirishda faqat dastur talabiga yarasha u yoki bu bilimlarning sifatini xarakterlaydigan quyidagilarni e'tiborga olish kerak:

1) to'g'rilik, ya'ni, o'quvchilar mulohazasi va tushunchalarining o'qitilayotgan obyektga mos kelishi;

2) aniqlik, ya'ni mulohazalarning to'g'riligi;

3) to'liqlik, ya'ni obyekt va jarayonlarga taalluqli mulohaza va tushunchalarning yetarli va to'liq bo'lishi;

4) chuqurlik, ya'ni obyekt va jarayonlardagi muhim belgilarni, tushuncha va mulohazalarda aks ettirish;

5) onglik, ya'ni tushunchalar orasidagi bog'lanishni tushuna olish va mulohazalarni asoslay olish;

6) mustahkamlik, ya'ni o'quvchilar xotirasida uzoq saqlab qolish.

O'quvchilar bilimni tekshirish va baholash didaktikada barcha fanlar uchun umumiy qilib berilgan. Bilimlarni tekshirish va baholash maqsadi o'qituvchi uchun

o'quv materialini o'quvchilarning o'zlashtirish sifatini, dasturdagi bilimlarni egallash darajasini, malaka va ko'nikmalarni hosil qilinganligini aniqlashdan iboratdir.

Bilimlarni nazorat qilishning quyidagi turlari mavjud:

- 1) Joriy (kundalik) nazorat.
- 2) Oraliq (tematik) nazorat.
- 3) Yakuniy (davriy) nazorat.

Joriy nazorat bilimlarni har bir sinf uchun mo'ljallangan darslik va dastur bo'yicha olib boriladi. Darsda o'tilgan mavzuni o'zlashtirish sifatini aniqlaydi, daftardagi uy vazifasini, o'tilgan mavzuni o'zlashtirilganini tekshiradi va baholaydi.

Joriy nazoratning asosiy metodi uy vazifasini tekshirish va ular bilan savol-javob o'tkazishdir. O'qituvchi darsda nimani va kimdan so'rashligini rejalashtirib kelishi zarur. O'qituvchi har bir darsda ilgari o'tilgan materialdan foydalanishga majbur, chunki har bir yangi tushuncha ilgari o'rganilgan bilimlar asosida tushuntiriladi. Joriy nazorat o'tilgan materialni yana qayta eslashga imkon beradi, yangi material bilan ilgari o'rganilgan material o'rtasidagi uzviy bog'lanishni vujudga keltiradi. O'qituvchi har bir darsni rejalashtirayotganda joriy nazoratning quyidagi uch xil ko'rinishini e'tiborga olishi kerak:

a) o'tgan darsning materialini so'rash;

b) ilgari o'tilgan bo'lib, hozir o'tiladigan darsga bevosita bog'liq bo'lgan materialni so'rash;

v) darsda tushuntirilgan materialni mustahkamlash maqsadida so'rash.

O'qituvchi darsga nazorat uchun ham savollar majmuasini tuzib kelishi zarur.

Oraliq nazorat. O'quv dasturidagi asosiy tushunchalar darslar tizimi orqali o'tib bo'lgandan keyin, yoki darslikdagi biror bo'lim tugagandan keyin oraliq nazorat o'tkaziladi. Oraliq nazorat uchun maxsus o'quv, malaka va ko'nikmalarni nazorat qilish darsi o'tkaziladi, u o'qituvchining ish rejasida ko'rsatilgan bo'lishi kerak.

Har bir bo'limda o'zlashtirilgan tushunchalar keyingi o'quv ishini muvaffaqiyatli olib borish uchun zarurdir. Shu maqsadda oraliq nazorat darsini o'tkazishga oldingi bo'limdagi asosiy tushunchalarni takrorlash, kamchiliklarni to'g'rilash zarurati tug'iladi.

So'rash rejasiga o'qituvchi savollar majmuasini tuzadi, misol masalalarni yechishni aniqlaydi. Natijada oldingi o'tilgan o'quv materialining qaysi savollari yaxshi, qaysi savollari yomon o'zlashtirilganligi aniqlanadi. Yomon o'zlashtirilgan savollarga aniqlik kiritiladi, qayta takrorlanadi. O'quvchilar bilimiga yarasha baholanadi.

Yakuniy nazorat. Bu nazorat chorak, yarim yil, yil oxirilarida o'tkazilib, unga ham maxsus O'quvchilar bilim, malaka va ko'nikmalarini tekshirish darsi ajratiladi. Shu vaqt davomida olgan bilimlar yuzasidan savollar tuziladi, yozma ish o'tkaziladi va baholanadi.

Yakuniy nazoratda olgan ballarni to'plash va uni baholashda o'qituvchi maxsus daftarida quyidagicha qaydnoma yuritsa yaxshi bo'ladi.

№	Ismi va	Uy vazifasi	Xattaxta	Partadagi	Daftar ahvoli	Mustaqil	Umumiy
---	---------	-------------	----------	-----------	---------------	----------	--------

	familiyasi		dagi javobi			ish	ball
1	Alimov U.	4	5	5	5	5	5
2	Bahronova K.	3	3	3	3	2	3

Baholash va baho normalari. O'quvchilarning bilimi va malakalaridagi asosiy kamchiliklarining hisobga olib borilishi o'qituvchiga o'zi yo'l qo'ygan kamchiliklarni bilishga va o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashga yordam beradi. O'quvchilar bilimi, malakasi, ko'nikmasini tekshirish har doim baholash bilan olib boriladi.

O'qituvchi qo'ygan baho o'quvchilar o'z-o'ziga beradigan baho bilan bir xil bo'lgandagina eng ko'p samara beradi. O'quvchilarning bilimni tizimli baholash, ularning yutuq va kamchiliklarini xarakterlash o'qituvchiga sinfdagi mavjud o'zlashtirish vaziyatini aniqlashga olib keladi.

O'quvchilarning o'zlashtirishini xarakterlash uchun baho ham zarurdir. Chunki, o'quvchi qancha ko'p baholansa, shunchalik ko'p tayyorlanishga, uy vazifasini bajarishga intiladi, doimo dars uchun sergak bo'lib turadi.

Ta'lim va tarbiya jarayonida nazorat ishlarini o'tkazishda muayyan ta'limiy va tarbiyaviy maqsad nazarda tutiladi. Nazoratning eng muhim ahamiyati ham ana shundadir. Nazorat ishlari shakllari va usullari ta'limning boshqa turlaridan farq qiladi.

Nazorat usullariga turli yangiliklar kiritish imkoni bor. Nazorat ishlari o'qitish vazifasiga xizmat qiladi va tushunarli darajada olib boriladi. O'quvchilar o'z bilimlarini aniqlash maqsadida berilgan har bir topshiriqni albatta bajarishga odatlanib qola dilar, natijada ularda didaktik topshiriqlarni bajarishga bo'lgan qiziqish orta bora di. Nazorat ishlari har bir darsning maqsadini va har bir o'quvchining bilimni yaxshiroq tahlil qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari tarbiyachi-o'qituvchilari va guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar) –T.: Iste'dod, 2010-y. –141 b.

2. Jumayev M.E Matematika o'qitish metodikasi. (OO'YU uchun darslik.) -- T.: "Turon iqbol" 2020. 426 b.

3. Boshlang'ich matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. Ilm Ziyos. 2018-yil.